

Dir que el català agonitza és una bestiesa

ENTREVISTA A FRANCESC XAVIER VILA

"Si s'imposa la idea que català i castellà han de ser iguals a Catalunya, el català podria perdre utilitat; i les llengües que no són útils, desapareixen"

Del futur negre del català se'n parla molt i, fins i tot, se'n fan llibres de ficció. De les polítiques de normalització lingüística de la Generalitat també. Però en el debat sobre la llengua, sovint es troben a faltar veus autoritzades per parlar-nos de la seva salut amb dades fefaents, especialment pel què fa els seus usos socials. Precisament la sociolingüística, la disciplina que estudia les interaccions entre la llengua i el medi social, ens pot donar aquestes claus. El professor Vila, professor de la UB i director de la xarxa CRUSCAT ens en parla.

- De la (mala) salut del català se'n parla molt. Tenint en compte les dades amb les que treballem, ¿quina és la situació del català?

- Primer de tot, tenim menys dades de les que caldria. Amb el que tenim, arribem a unes conclusions en què, també cal dir-ho, no tots els sociolingüistes estem d'acord. Sorpren que tanta gent sàpiga com van les coses i cap a on, i em sap greu que vengui la idea de lligar català i catàstrofe. És un mal símptoma que un editor pensi que amb un llibre sobre la agonia del català, guanyarà molts calers. Dit això, el català està en una situació complicada. Això és cert. No és una llengua petita, estem parlant d'una comunitat lingüística mitjana. Però es tracta d'una comunitat en inferioritat de condicions i que no té un estat propici. A més, estem fent un experiment complicat en lingüística: volem una bilingüïtzació molt elevada de tota la població en dues llengües molt semblants entre sí.

- ¿I perillós pel català?

- És complicat. El que no hem de fer és parlar d'aquestes coses a partir d'anècdotes, que no tenen perquè reflectir la realitat. Però sí que hi ha proves empíriques que la pressió del castellà sobre el català és molt forta. També sabem que es pot contrarrestar. Posaré un exemple. Tots ens fixem en el famós error del "tenir que", una errada que fa 50 anys també es cometia; però ¿per què no mirem casos contraris? Hem reimplantat paraules que fa trenta anys no es coneixien, com "refusar" o "rebutjar"; hem creat paraules noves, com "deixalleria"; és habitual que ara fem servir el normatiu "el que passa" en comptes de "lo que passa"... El que vull dir és que si es volen posar anècdotes negatives, també se'n poden posar de positives. Això demostra que el català té vitalitat: aquestes renovacions en el lèxic, ens indiquen que parlem d'una llengua viva. Fins i tot, el castellà que es parla a Catalunya ha adoptat paraules catalanes.

- Tot es contamina, per tant.

- No hem de parlar de contaminació. És una paraula que té connotacions massa negatives: implica que hi ha llengües netes i altres brutes, i no és cert. En tot cas, en aquesta mútua influència, el català juga en inferioritat de condicions. Tenim un entorn que ho fa molt difícil. Estem optant per una societat que ha d'integrar lingüísticament centenars de milers de persones. I ens agrada molt pensar que tothom s'integrarà al català, però és una opció, com dic, complicada.

- ¿Però per què es diu tant que el català agonitza?

- Parlar d'agonitzar és una bestiesa. Per a què una llengua agonitzi, s'han de donar una sèrie

de circumstàncies que en aquest cas no es donen. En el cas del català, la transmissió de pares a fills funciona i, fins i tot, capta parlants d'altres llengües; el català té un ús amplíssim en molts àmbits, inclòs l'interpersonal; té alguns àmbits on és llengua predominant com als centres de primària, a secundària i al primer i segon cicle de la Universitat; tenim una producció cultural fabulosa; i estem en un moment d'esclat de la música juvenil en català. És cert que en llocs com a l'Alguer o a la Catalunya Nord, la llengua està al límit de la desaparició, encara que és interessant observar les iniciatives en positiu, que es fan per a recuperar-la, sense catastrofismes.

- Per tant, ¿en quin moment ens trobem?

- No parlem d'una situació d'agonia, però sí delicada. Per zones, a l'Alguer i a la Catalunya Nord, està al límit de la desaparició i es pot recuperar només com a segona llengua. Al País Valencià, totes les polítiques governamentals estan orientades a que desaparegui. A la Franja, les polítiques de recolzament a la llengua no existeixen. I a les Illes i a Catalunya, la situació és notablement més bona.

- Parlem de Catalunya. Parlàvem de les dificultats del català en una situació de bilingüisme.

- Hem de començar dient que bilingüisme no vol dir res i ho vol dir tot. ¿Què es vol dir? ¿Que tothom conegui les dues llengües i les utilitzi per igual i en tots els àmbits? En aquest país es dona la paradoxa que s'omplen la boca de bilingüisme aquells que són monolingües en castellà i que no fan res pel català. No passa enlloc més. En d'altres indrets, els que parlen de bilingüisme, ho fan per defensar la llengua més feble; a Catalunya, hi ha qui s'omple la boca de bilingüisme i, en trenta anys no han estat capaços ni de dir bon dia. Alguna cosa passa: és cinisme. En tot cas, hem de recuperar el concepte no per liquidar la llengua històrica del país sinó per a recuperar-la. I alhora, avançar cap a un model plurilingüista.

- S'ha dit que el català podria desaparèixer convertint-se en un dialecte del castellà.

- Si això passés seria la dissolució de la llengua. Però en aquesta polèmica, ens trobem amb un fals dilema entre parlar el català o parlar-lo correctament. És el dilema Montilla-Cuní. El què passa és que volem fer dues coses alhora molt complexes: integrar els nouvinguts i que parlin bé el català. En el primer cas, hem d'ajudar a que el nouvingut aprengui la llengua i, en aquest cas, no els exigirem tanta correcció. Però alhora hem de tendir a exigir la màxima qualitat a aquells que tenen la funció de ser exemplars. No s'hi val situar-se en posició exemplar però exigir que et tractin com un nouvingut. Per exemple, un periodista ha de saber expressar-se bé en la seva llengua. El dilema Montilla-Cuní es resol així: als nouvinguts, el màxim escalf i estímul; als altres, màxima exigència de qualitat.

- ¿Però el català s'empobreix?

- No tant com es vol pensar. En tot cas, l'empobriment de la llengua té a veure precisament amb aquesta manca d'autoexigència general del país durant molt de temps. Ens hem arrossegat pensant sempre amb aquells que no hi arriben. ¿I si comencem a premiar als que fan l'esforç de tirar endavant?

- ¿Quin és el principal problema del català, especialment pel que fa el seu ús?

- El català està en una situació de pressió terrible. Fins al segle XX, les llengües es desenvolupaven especialment ens els usos col·loquials i en alguns pocs usos formals. Al segle XX, s'han afegit nous móns, com són els mitjans de comunicació, l'educació, i ara internet. En aquests nous àmbits, el nostre Estat hi ha jugat en contra del català. Si veiem la regulació dels mitjans de comunicació, afavoreix que els territoris de parla catalana siguin un territori més de l'espai comunicatiu espanyol. I, des de Madrid, es juga a la contra. ¿Per què no hi ha hagut una regulació estatal que permetés, per exemple, a les televisions privades de tot l'Estat, fer una mínima producció en català?

- És el model autonòmic.

- Pitjor que autonòmic. És un model amb un conjunt de televisions uniformes, que deixa algun raconet per a les televisions locals i autonòmiques. El que hauria de començar a ser plural és l'Estat. En aquests anys, hem deixat que aquests móns tan importants per a la reproducció de les llengües, com són les Indústries Culturals, es quedessin a Madrid i allí tot s'ha fet en castellà. Es tracta d'una gran badada de la nostra classe política, que ha permès que totes les televisions que es feien des de Madrid no respectessin el conjunt de llengües de l'Estat. Això no es pot arreglar amb una sola televisió pública catalana.

- **¿Fins a quin punt s'ha perdut la batalla en els usos al carrer?**

- La batalla no crec que s'hagi perdut. Com deia en Jordi Pujol, ara toca jugar la segona part del partit i remuntar. Però amb el model actual, entre el 75% i el 80% del consum de televisió es fa des de Madrid i en llengua castellana. I la demanda sempre segueix la oferta. Si només hi ha oferta d'un tipus, és lògic que els referents vinguin només del castellà. I per aquesta raó, el català col·loquial juvenil té serioses dificultats.

- **¿Quines conseqüències pot tenir aquest estat de coses en els mitjans?**

- L'actual sistema és gravíssim pel català. S'ha de dir així. Seria necessari modificar-lo i segurament la cosa pot canviar gràcies als mitjans internet. Els experts diuen que aquí hi ha una nova oportunitat per tornar a començar i esmenar alguns errors.

- **Però no tot seran problemes que vénen de fora.**

- És cert. En una situació de tant greu desequilibri, els professionals dels mitjans de comunicació catalans haurien de ser molt més curosos i conscients de la seva funció. Hi ha hagut programes d'èxit de la televisió catalana que han contribuït a que hi hagués més castellà als mitjans que emeten en català. Era la seva estratègia, potser inconscient, per arribar a ser contractats per a televisions espanyoles, que és on hi ha el nucli de la indústria. Si la poca oferta que tenim en català, la castellanitzes; el català te l'estàs polint.

- **¿Tot plegat té com a conseqüència que la barreja entre ambdues llengües al carrer estigui creant una mena de llengua híbrida?**

- No hi ha cap llengua híbrida. Al carrer, pot haver-hi influències mútues però no tant com ens pot semblar. Els estudis demostren el que ja sabem: que a Barcelona, els catalanoparlants diuen molt "vale", "bueno" i "pues". No és cap gran descobriment. Entre els que utilitzen el català com a segona llengua, que són molts, ténen molta més influència del castellà, cosa que també és molt normal, i que s'ha d'anar millorant. Però no hi ha cap procés massiu de dissolució de la llengua: el que hi ha és molt de contacte inevitable.

- **¿Un dels problemes de tot plegat és que el debat està massa polititzat?**

- El debat ha de ser polític, perquè és públic, però no pot ser partidista. A Catalunya, no hi ha cap sector que digui que vol la desaparició del català, encara que sí hi ha sectors que treballen per a la desaparició del català o per a reduir-lo a la mínima expressió, com ja ha passat al sud del País Valencià. Però si tots estem d'acord en què no es vol la desaparició, cal un acord conjunt per a posar-hi els remeis que calen: incentivar-lo als mitjans de comunicació, incentivar-lo en el món laboral...

- **Darrerament, el debat sobre el català semba que s'hagi tensionat com mai.**

- No crec que sigui així. No hi ha ara més tensió que fa deu anys, vint o trenta. Sempre hi ha estat. Es tracta d'una pressió estructural de l'Estat contra el català.

- **En gairebé trenta anys de polítiques d'immersió lingüística a les escoles, el coneixement del català és amplíssim a tot Catalunya. ¿És un èxit d'aquestes polítiques?**

- És un èxit total. No es coneix cap país en el món que s'hagi arribat a un índex tan elevat de bilingüïtzació com a Catalunya. I és un èxit del sistema escolar.

- **Però malgrat això, l'estrany és que existeixi una gran distància entre coneixement i ús de la**

llengua.

- El què ha passat és que l'escola ha donat eines per a conèixer la llengua però sabem que un nombre important de nens que l'aprenen, no la col·loquialitzen: no es veuen capaços d'explicar acudits, fer bromes o negociar amb la llengua, per exemple. En aquest sentit, l'escola té un repte pel què fa la llengua oral i la seva col·loquialització. Hi ha grans bosses de persones, en especial en l'àrea metropolitana de Barcelona, on falla aquest aspecte. Aquí és on s'ha de fer un gran esforç.

- A més dels problemes estructurals dels que hem parlat, ¿què cal fer individualment?

- Els processos de recuperació d'una llengua són com una orquestra. Cadascú té la seva responsabilitat: administració, acadèmics, polítics, empreses i tots els individus. Els individus tenen una responsabilitat molt important però també és veritat que, en qüestions de llengua, funcionem per rutines. És important canviar aquests hàbits. Per exemple, cada cop que trobem una persona que sembla que no sàpiga el català, dirigim-nos automàticament en català. Hi ha fills adoptats de parelles catalanes que t'ho diuen: "iHe de demostrar que ser català!". Aquest tipus de prejudicis lingüístics els hem de deixar enrere perquè a més poden ser perillosos. Si cadascú intentés fer l'exercici d'intentar sempre dirigir-se en català, independentment de l'aspecte que tingui l'interlocutor i fins allà on es pugui, el canvi ja seria molt important en l'ús.

- S'han fet campanyes en aquest aspecte. ¿Són efectives?

- Relativament però no ho podem saber exactament. Sabem que hi ha una diferència important entre els llocs on es fan campanyes, com a Catalunya, d'allà on no se'n fan, com a les Illes o al País Valencià. Ajuden a mantenir un cert discurs i fan que aquells que estan disposats a canviar el xip, ho facin de forma més còmode. Però és molt difícil comprovar fins a quin punt.

- ¿Falta conscienciació?

- És important treure'ns el prejudici de llengua petita. Qui digui que ho és, no sap comptar. Som una comunitat lingüística mitjana, desenvolupada, amb una producció cultural més que raonable. Si comparem amb d'altres situacions lingüístiques que tenen Estat propi, com Holanda, aquí fem més coses per ajudar a la llengua. Cal veure també el que fem bé.

- En aquesta situació, es fa difícil pensar que pot desaparèixer.

- Ara per ara, no. Però el risc hi és. Els processos d'extinció d'una llengua són abruptes: hi ha fases en que els canvis s'acceleren de cop i poden ser letals. Podria passar que de cop el català perdés valor social, cosa que passaria quan s'imposés la idea que català i castellà han de ser iguals a Catalunya. Dues llengües exactament iguals implica que una de les dues és supèrflua. El català sempre ha de tenir un conjunt de significacions i funcions significatives.

- ¿El bilingüisme perfecte no és possible per tant?

- No existeix en cap societat del planeta. En les situacions de plurilingüisme, sempre que conviuen dues llengües en un mateix territori, una serveix per a unes coses i l'altra per a d'altres. Si a Catalunya, pots viure lingüísticament com si visquessis a Albacete, vol dir que el català passa a ser una llengua inútil, i les llengües inútils desapareixen